BEST PUBLICATION
SCIENCE AND RESEARCH CENTER

PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

The journal "Pedagog" covers the sphere of spiritual and educational thinking of a person, the socio-political life of a person, institutions of civil society, global problems, problems of education, new technologies produced today, reforming the education system and publishes scientific articles on open scientific popular analysis.
The journal is intended for students, masters, professional scientists and researchers, university professors. The publication publishes articles of a problematic and scientific-practical nature.

Volume 1, Issue 2

Exact
Natural
Medical
Technical
Economics
Philological
Pedagogical
Social sciences
and humanities

2 – SON / 2022 - YIL / 15 - OKTYABR

«BEST PUBLICATION»

Ilmiy-tadqiqotlar markazi ©

"PEDAGOG"
RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

MATERIALLARI TO'PLAMI

15-OKTYABR, 2022-YIL

2-SON

O'ZBEKISTON
2022

Ushbu to‘plamda “Pedagog” respublika ilmiy jurnaliga kelib tushgan maqolalar o‘rin olgan. Mazkur jurnalda zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirish jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etish va loyihalashtirish, integratsion ta’limni rivojlantirishda yo‘nalishlar bo‘yicha kreativ g’oyalar, takliflar va yechimlarni amalga oshirish maqsad qilib olingan. Mazkur jurnal materiallaridan OTM professor-o‘qituvchilari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari va umumta’lim maktab o‘qituvchilari, mustaqil tadqiqotchilar, magistrantlar, ilmiy xodimlar, iqtidorli talabalar hamda shu sohada ilmiy ish olib borayotgan tadqiqotchilar foydalaishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalardagi raqamlar, ma’lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g’riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir:
Maqsudov Ulug'bek Qurbonovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mas'ul muharrir:
Yusufjonov Quyoshbek Komiljon o'g'li
Farg'ona davlat universiteti
Texnik xodim:
Sultonov Sardorbek
Farg'ona davlat universiteti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Shamsiyeva Maxfuzaxon Xuja qizi
Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sabirova Gulnoza Sadikovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Saidov Ixtiyor Muzropovich
Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti boshlig'i
Mamatova Nodira Muxtarovna
Tibbiyot fanlari Doktori (Ds)
Rasulova Vasila Batirovna
Toshkent farmatsevtika instituti, Biologiya fanlari nomzodi, dotsent
Nikadambayeva Hilola Batirovna
Uzbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti,
Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
Pirimov Akram Pirimovich
Navoiy davlat pedagogika instituti, dotsent
Shodiyev Furqat Davranovich
Navoiy davlat pedagogika instituti, Texnika fanlari
nomzodi, Dotsent
Qurbonova Muqaddas Omonovna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Baltayeva Ikbal Tadjibayevna
O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti. O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi.
Sayfullayeva Ra'noxon Raupovna
O'zbekiston milliy universiteti. Filologiya fanlari doktori, professor.
Popova Tatyana Igorevna
SanktPeterburg davlat universiteti. Rossiya.Doctor filologicheskix nauk, professor.
Berdaliev Abduvali
Tojikiston. Xo`jand davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori.

Manzuraxon Ernazarova

Navoi davlat pedagogika instituti.Filologiya fanlari doktori, professor.

Uluqov Nosirlon Muxammadalievich

Namangan davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori.

Jumanazarova Guljahon

Filologiya fanlari doktori. Jizzax davlat universiteti.

A.A.Qosimov

Farg`ona davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori, professor.

Jo'rayev Habibullo Abdusalomovich

Filologiya fanlari doktori. Farg`ona davlat universiteti.

Fayzimatov Shuxratjon No'monovich

Farg'ona politexnika instituti.Texnika fanlari doktori.

Hoshimov G'anijon Mirzaaxmadovich

Andijon davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori.

Hulkar Hamroyeva

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent. O`zbekiston respublikasi yozuvchilar uyushmasi a`zosi, jurnalist.

O'rinboyev No'monjon O'rmonovich

falsafa fanlari nomzodi, dotsent. XTXMOIO`

Qurbonova Muqaddas Omonovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori. Farg'ona davlat universiteti.

Qunduzxon Atabayevna

Filologiya fanlari doktori, professor. O'zbekiston. Jahon tillari universiteti.

Hojaliyev Ismoiljon Tojiboyevich

Farg'ona davlat universiteti filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

Erofeeva Inna Nikolaevna

Kandidat pedagogicheskix nauk, dotsent. Sankt Peterburg davlat universiteti. Rossiya.

Toshtemirova Zamira Sotvoldiyevna

pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Farg'ona davlat universiteti.

G.O.Abdugafurovich

Filologiya fanlari nomzodi. Farg'ona davlat universiteti.

Xudayarov Oybek Odilovich

Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Muxitdinova Muniraxon

Pedagogika fanlari fanlari doktori, (PhD)

MUNDARIJA:		
1	**Rahimova Gullola Baxromovna** *«O'YINNING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLA FAOLIYATI SIFATIDAGI MOHIYATI VA UNING O'ZIGA XOSLIGI»*	12
2	**Karimova Nilufar Ergashevna** *«STRESSDAN CHIQISH YO'LLARI. STRESSNING OLDINI OLISH VA UNGA QARSHI KURASHISH USULLARI»*	15
3	**Iroda Muhammadjanova Otabek qizi** *"INSON QADRI"- TARAQQIYOT STRATEGIYASINING GAROVI*	20
4	**Xujanova Lobar Raimkulovna** *"РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ ҲУКУМАТИНИНГ ТУРКИСТОНДА МИЛЛИЙ МАОРИФНИ ЧЕКЛАШ СИЁСАТИ"*	22
5	**Xujanova Lobar Raimkulovna** *CHOR ROSSIYASI TOMONIDAN O'RTA OSIYONI MUSTAMLAKAGA AYLANTIRILISHINING NEMIS TARIXSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI*	26
6	**Мунира Рамазонова Ғуломжоновна** *ПЕДАГОГИКА НИМА? АРТПЕДАГОГИКА НИМА? ЎСМИРЛАРНИ ПЕДАГОГИК САНЪАТ ОРҚАЛИ ТАРБИЯЛАШ*	32
7	**Havoxon Elshodovna Xalilova** *TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING TUTGAN O'RNI*	39
8	**Шакирова Сахобат Наимовна** *«O`SMILARDA O`Z JONIGA QASD QILISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI»*	42
9	**O'rolova Dilnoza** *«BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MILLIY O'QUV DASTURINI TATBIQ ETISH»*	45
10	**Akbarova Shakarxon Abdulhayevna** *BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH*	50
11	**Yangiboyeva Gulnoza Ilimjonovna** *BOSHLANG'ICH SINFLARDA BADIIY ASAR TAHLIL QILISHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY AHAMIYATI*	54
12	**Sattorova Rohatoy Solijonovna** *KICHIK YOSHDAGI O'QUVCHILARNI PUNKTUATSIYA BILAN TANISHTIRISH METODIKASI*	58
13	**Mahmudova Nilufar Karimovna** *SAVOD O'RGATISH DAVRIDA O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISH*	62
14	**Rayimjonova Nilufar Burxonbek qizi** *MEN DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZMNI QANDAY TUSHUNAMAN*	66
15	**Yusupova Nafisa Togayevna** *BOLA SHAXSIDA TARBIYANING O'RNI.*	71
16	**Yunusova Nasiba Sharifovna** **Gulmatova Ziroat Manapovna** *MILLIY MA'NAVIY MADANIYAT TIZIMIDA XALQ TA'LIM-TARBIYASI VA MA'RIFIY IZLANISHLAR*	75
17	**Qahhorova Sharofat Abdujabbor qizi**	80

	ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARNING O'RNI VA AHAMIYATI	
18	**Fazliddinova Zulfiyakhon Dilmurod qizi** *TEACHING GRAMMAR TO EFL YOUNG LEARNERS; UTILIZATION OF GRAMMAR-BASED GAMES.*	**83**
19	**Nasirdinov Fazliddin Nasirdinovich** *SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF THE INFLUENCE OF STATE BUDGET EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH*	**87**
20	**Odilov Javohir** **Xolmirzoyev Mardon** **Abduhalimov Shahzod** **Aminov Jamshid** **Barnoyev Shahzod** **Negmatova G.Sh** **Tog'ayeva G.S** *BEMORLAR O`RTASIDA QANDSIZ DIABET KASALLIGINI KELTIRIB CHIQARUVCHI OMILLAR HOLATI*	**90**
21	**Jumaqulova Munisa Olimjon qizi** **Boymurodova Barno Abduvali qizi** **Abdumurodov Otabek Sirojiddin o'g'li** **Daminov Amin Abdivohid o'g'li** **Jo'rayev Yusuf Musurmon o'g'li** *BEMORLAR ORASIDA GIPOFIZ BEZI GARMONLARI DISFUNKSIYASI NATIJASIDA KELIB CHIQUVCHI HOLATLAR*	**92**
22	**Ibragimov Firdavsxon Muhammadxon o'g'li** *NEMIS MAQOLLARINING LINGGUOKULTROLOGIK NUQTAI NAZARDAN TALQIN QILINISHI.*	**96**
23	**Akhmedova Sarvinozkhan Ravshanbek qizi** **Zamira Suyunova** *" EASTERN MAQAM AND SYSTEMS "*	**100**
24	**Xudayberdiyeva Moxichehra Alisher qizi.** *"USTOZLAR- YURTNING ENG AZIZ,ENG ULUG' VA MO'TABAR KISHILARDANDIR"*	**104**
25	**Amonova Mahliyo Safarovna** *VITAMINLARNING TIRIK ORGANIZMDAGI ROLI VA ULAR YETISHMOVCHILIGI OQIBATIDA KELIB CHIQADIGAN KASALLIK TURLARI*	**107**
26	**Xurramova Dilmira Xasan qizi** **Djamolova Shahnoza Srojiddinova** **Boymatova Munisa Shokir qizi** **Sattorova Shohsanam Muzaffar qizi** **Nasriddinova Sevara Olimjon qizi** *PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.*	**111**
27	**Шаходат Убайдуллаева Зайнабидиновна** *« ҚАДРИНГ БАЛАНД БЎЛСИН , ОНА ТИЛИМ ! »*	**115**
28	**Гулноза Ёдгорова** *АДАБИЁТШУНОСЛИК ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕЛЛЕКТ КАРТА ВА НОСТАНДАРТ ТЕСТНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ*	**120**

29	**Abdug'aniyeva Farangizbonu** **Umidaxon Boltaboyeva** *MUSIQALI TEATR AKTYORLIGI TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINI TARBIYALASHDA VOKAL SAN'ATINING O'RNI*	124
30	**Tuxtanazarova Gulnoz Abduvaxob qizi** *CHINGIZ AYTMATOV "SOMON YO'LI"*	128
31	**Qushaqova Zamira** *«MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA TARBIYACHI XODIMLARNING BOLA FAOLIYATIDAGI ROLI VA TARBIYACHI MAHORATI»*	131
32	**Adhamova Oltinoy Rafiqjon qizi** *TURLI SHAKLDAGI UY RO'ZGOR BUYUMLARIDAN TUZILGAN NATURMORTNI QALAM TASVIRDA ISHLASH QOIDALARI.*	135
33	**Shodiyeva Samiya Hamzayevna** *O'QUVCHILARNING KASB TANLASHIDA MAKTAB PSIXOLGINING RO'LI*	140
34	**Mannonov Asliddin Akbar's son** **Abdusamatova Shahodat Khojiakbar's daughter** *IMPORTANT PROBLEMS OF THE CONCEPT OF CYBER SECURITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS*	145
35	**Qodirov Islombek Adahamjon o'g'li** **Ahmedov Shahboz Odiljon o'g'li** *O'SIMLIKLARDAGI MIKROELEMENTLAR UCHRASHI VA AHAMIYATI*	148
36	**Tursunaliyeva Dilshoda Tillaboy qizi** *TASHQI IQTISODIY ALOQALARNING IQTISODIY-GEOGRAFIK XUSUSIYATLARI*	151
37	**Abdurazzaqov Shaxzodxo'ja Shokirxo'ja o'g'li** *FARG'ONA VODIYSIDA CHORIZM MUSTAMLAKACHILIK ZULMINING KUCHAYISHI*	155
38	**Umarov Ikromjon Baxromjon o'g'li** *YOQILG'ILAR VA YOQILG'INI YOQISH ASOSLARI*	158
39	**Султонов Фаррух Абдимавлонович** *ТАБИИЙ ЛОЙҚА СУВЛАРНИ РЕАГЕНТЛАР ЁРДАМИДА ЗАМОНАВИЙ КИМЁВИЙ УСУЛДА ТОЗАЛАШ*	160
40	**Юсупова Каромат Жўраевна** *ЛАЗЗАТ БУЛОҒИДАН СУВ ИЧГАН ТИЛИМ*	163
41	**Azimova Dildora Aslitdin qizi** *ACONTRASTIVE STUDY OF GRAMMATICAL CATEGORIES OF NOUN IN ENGLISH AND GERMAN*	165
42	**Tuygabulova Aqiloy** *BOSHLANGICH SINF O'QUVCHILARINI DARS JARAYONIDA FAOLLIGINI OSHIRISH*	169
43	**Usmonova Norxol Qarshiyevna** *BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIM OLISHGA BO'LGAN QIZIQISHINI O'STIRISH*	172
44	**Gulmera Narziyeva** *KELAJAK KASBLARI*	176
45	**Shoto'rayev Beg'am Ergash o'g'li**	180

	Jalilova Kamola Shuxratjon qizi *A.QODIRIYNING "O'TGAN KUNLAR" ROMANI ASOSIDA YOZILGAN O'ZBEK OPERASI "KUMUSH" VA USHBU OPERANING PREMYERASI TO'G'RISIDA.*	
46	**Bahtiyorjonov Omadjon** *TEHNIKA UNIVERSITETLARIDA MUTAHASIS FANLARIGA BOG'LIQ O'QITISH METODIKASI DIFFERENSIAL TENGLAMALARNING NORMAL SISTEMALARI.*	185
47	**Rajabova Gulruh Ravshanbek qizi** *AMUDARYO DELTASI LANDSHAFTI DINAMIKASI VA RIVOJLANISHI*	190
48	**Fayziyev Jaloliddin** *OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI MATINLARI TARJIMASIDA TARJIMONNING SOXTA DO'STLARI*	193
49	**Raxmanova Dilfuza Uchkunovna** *BUYUK AJDODLARIMIZ TA'LIMOTIDA SOG'LOM AVLODNI TARBIYALASH.*	197
50	**Shokuchkarova Guljamol Kamol qizi** *TRANSLATION OF PROPER NOUNS*	202
51	**Yuldasheva S.M.** *THE MAIN PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF HUMAN VOCATIONAL ACTIVITY*	204
52	**Б.Н.Тўрақулов** *ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИЩДА КАСБИЙ ФАОЛИЯТНИНГ МОҲИЯТИ*	211
53	**Солиева Ҳилола Махамадмусаевна** **Ахмаджонова Шахноза Яркиновна** *ХОДИМЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШАСОСЛАРИ.*	217
54	**Bafoyeva Sohiba.** *BOLADA TURLI XIL TEPERAMENTLARNING NAMOYON BO'LISHI.*	224
55	**Sindorov.R** *LINGVOKULTUROLOGIK BIRLIKLARNI IFODALASHDA FRANSUZ VA O`ZBEK TILIDAGI MUOMALA MADANIYATIDAGI RASMIY VA NORASMIY MUROJAAT SHAKLLARI.*	227
56	**Dono Yuldasheva** *ESTETIK ONG*	231
57	**Алимова Ойдынхан Тургунбаевна** *РОЛЬ РУССКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ*	236
58	**Shavqiyev Rahmiddin** *«ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARINI ZAMONAVIY METODLAR ASOSIDA TASHKILLASH YUZASIDAN USLUBIY TAVSIYALAR»*	240
59	**Xatamova Mehribon Tolibjon qizi** *O'ZBEK INTERNET MATNLARINI STILISTIK JIHATDAN O'RGANILISHI*	244
60	**Лобар Жазилбоевна Шамсиева** *ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИННОВАЦИЯЛАР*	247
61	**Pulatova Sabina Sharifovna**	255

	Vohidova Mohinur Nusratillo qizi *EZOP MASALI VA SOMERSET MOEMNING "CHUMOLI VA CHIGIRTKA" HIKOYASI O'RTASIDAGI O'XSHASHLIK VA FARQLARNING TAHLILI*	
62	**Xoliqova Yoqutxon Mirzakarim qizi** *MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA OLIB BORILADIGAN ISHLAR.*	**260**
63	**Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** *AVTOMOBIL TRANSPORTI VOSITALARINING EKSPLUATATSION XUSUSIYATLARI.*	**263**
64	**Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** *TRASPORT VOSITALARIDA YUKLANISHLAR VA ULARNI HISOBLASH REJIMLARI.*	**269**
65	**Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** *NOMETALL MATERILLAR ISHLAB CHIQARISH TEXNOLOGIYASI .*	**272**
66	**Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** *AVTOMOBILLARNING TEXNIK EKSPLUATATSIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI*	**276**
67	**Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** *GAZ DIVIGATELINING TERMAL YUKINI KAMAYTIRISH.*	**284**
68	**Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o‘g‘li.** **Xonkeldiyev Mo‘minjon Adxamjon o‘g‘li** **Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi** *AVTOMOBILLARDA TASHISHNI TASHKIL ETISH,EKSPLUATATSIYA QILISH SHAROITLARI.*	**292**
69	**Husen Hayrullayevich Jõrayev** **Masharibov Asrorbek Fahriddin õğli** **Masharibova Ozoda Fahriddin qizi** *ÕRTA OSIYOGA ISLOMNING KIRIB KELISHI VA MAHALLIY XALQLAR ORASIDA YOYILISHI ARAB TILINING ILM FAN TILIGA AYLANISHI*	**296**
70	**S.Eshqobilov** *TA’LIM JARAYONINI BOSHQARUVIDA AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISH*	**305**
71	**Turdiyeva Marjona Abdiholiq qizi** *LOGISTIKA TIZIMINI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY AHAMIYATI*	**307**
72	**Xudoyorova Ozoda Baxtiyarovna**	**310**

	BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARI DARSLIK TIZIMIDA JISMONIY TARBIYANING AHAMIYATI.	
73	**Тўлқин Азимов** *ТАСАВВУФ ТУШУНЧАСИ ВА ВУЖУДГА КЕЛИШ САБАБЛАРИ*	312
74	**Arzikulova Kamola** *YANGI RENESANS AVLOD*	316
75	**Abdulkhamidov Abrorbek A'zamxon o'g'li** *UMUM O'RTA TALIM SIFATINI TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH*	319
76	**Ne'matullayeva Mahliyo Nasimjon qizi** **Nilufar Jumanazarova** *ZAKIYLAR "ZAKOVAT"DA SINALADI*	322
77	**Qurbonova Yulduz** **Negmatova Gulzoda Shukhratovna** **Togaeva Gulnora Siddikovna** *HYPOPHOSPHATASIA: A FAMILIAL CASE OF A RARE DISEASE.*	324
78	**Д.М.Абдурахмонов** *ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ И ДИНАМИКА ПАРАГЕНЕТИЧЕСКИХ ЛАНДШАФТОВ.*	327
79	**Radjabova Zuxra Mirzotilloyevna** *KASB TANLASH FAOLIYATINING ASOSIY PSIXOLOGIK MUAMMOLARI*	332
80	**Meyliyeva Mutabar Sayfullayevna** *KASB TANLASHGA MUNOSABAT TIZIMI MOTIVASIYASINI O'RGANISH IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA*	338
81	**Абдусаматова Ш. С** *ВОЯГА ЕТМАГАН ЎҚУВЧИЛАРНИНГ АХБОРОТ-ПСИХОЛОГИК ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ*	345

2 – SON / 2022 - YIL / 15 - OKTYABR

KASB TANLASHGA MUNOSABAT TIZIMI MOTIVASIYASINI O'RGANISH IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA

Meyliyeva Mutabar Sayfullayevna
Chirchiq Davlat pedagogika Universiteti
Psixologiya fakulteti. o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'sib kelayotgan yozsh avlodni kasbga to'g'ri yo'naltirish haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek kasb tanlashga munosabat tizizmi motivatsiyasini o'rganishdagi ijtimoiy psixologik muammo sifatida o'rganish haqida ham gap boradi.*

Kalit so'zlar: *kasb, ilmiy tadqiqot, kadrlar tayyorlash milliy dasturi, malakali kadrlar.*

Kasbga yo'naltirish muammosini hal qilish nafaqat u yoki bu shaxsning , oilaviy muhitning, balki butun bir davlatning muhim strategik vazifasi bo'lib hisoblanadi. Shuning uchun ushbu jarayonni har jihatdan puxta tadqiq etish, tahlillash va shuningdek , tegishli tavsiyalar ishlab chiqqan holda ularni amaliyotga tatbiq qilish natijasida shaxs bilan jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga ma'lum darajada hissa qo'shish mumkun. Qolaversa , kasb tanlashdagi ommaviy tarzdagi muvaffaqiyatsizlik shaxsning faoliyati va faolligiga salbiy ta'sir etishi, ayni paytda u yoki bu soha bo'yicha mehnat unumdorligi pasayishi sub'ekt bilan faoliyat o'rtasidagi munosabatga nomutanosibligi yuzaga kelishidek ayanchli ijtimoiy- psixologik asoratlarni keltirib chiqarishi ehtimoldan xoli emas. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat, jamiyat, jamoa, tomonidan muhum strategik va taktik vazifalar belgilangan. Mazkur vazifalar yoshlarni turli kasb tanlashga yo'naltirish imkonini beradigan o'rta maktablarning ijtimoiy-siyosiy ta'lim tizimi bilan, shuningdek, matbuot, kino, radio, televideniya vositalarida kasbiy ma'rifat va kasbiy targ'ibot orqali ularning qobiliyatini aniqlashga qulay sharoit yaratadigan, ularga amaliy tavsiyalar beradigan kasbiy maslahatlar joriy etish yordamida amalga oshiriladi. Shuningdek, shaxsning qobiliyatiga ko'ra kasb tanlash va kasbga uni ko'niktirish (biologik, jismoniy, muhut sharoitiga ko'nikish , ijtimoiy-kasbiy ta'lim orqali kasb bilan tanishish va ishlab chiqarish jamoalariga qo'shilish) yo'li bilan joriy qilinadi. Umuman, shaxsni kasb tanlashga yo'naltirish muammosiga o'ziga ijtimoiy-psixologik tamoyillar asosida yondashish tendensiyasi ko'zga tashlanadi. Jumladan, olimlar tomonidan "kasbga yo'naltirish uchburchagi" tavsiya etilgan va uning birinchi tomoni - turli kasblarning insonga qo'yadigan talablarini puxta bilishdir. Ikkinchi tomoni- ijtimoiy kutilmagan mehnat bozorini , jamiyatning (tor ma'noda – shahar , tumanning) u yoki bu mutaxassisga nisbatan ehtiyojini aniqlashdir. Bu voqelik mohiyatiga ko'ra iqtisodiy va ijtimoiy muammodir, biroq usiz sub'ektlarni kasb tanlashga yo'llash mumkin emas. Kasbga yo'naltirishning uchinchi tomoni va bunga oid barcha

ishlarning asosi shaxs xususiyatlarini, eng avvalo kasbga yo'naltirilayotgan insonning qobiliyati va istagini aniqlash , tashxis qilishni o'z ichiga oladi. Bu borada ijtimoiy voqelikning eng muhum tomoni shundaki, maktab davrida kichik guruh a'zolari hisoblanmish o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki, faol shaxsiy faoliyat yurita bilish va o'zini-o'zi anglash ko'nikmasini uzliksiz ravishda shakillantirib borish lozim. Bu asnoda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" bizni shu maqsadga yo'naltiradi. Mazkur yondashuv har bir umum ta'lim muassasasining aniq kasb tanlashga yo'naltirish dasturi bo'lishi joiz.

Maktab ta'lim tizimi o'quvchilarda kasbiy o'zini - o'zi anglash jarayonining shakillanishiga ta'sir etadi. Ushbu jarayonning muaffaqiyatli ishlarining mazmunini, prinsiplarini, tashkiliy shakillarini, usul va vositalarini belgilovchi, ularga kasb-kor olami va shaxsiy xususiyatlarini o'rganishga yordam beruvchi, ongli ravishda kasb tanlashni ta'minlovchi, faoliyat sohalariga talabgorning qobiliyati va qiziqishiga javob beruvchi, uning salomatligiga va jismoniy imkoniyatiga mos keluvchi va shu bilan birga mehnat bozorining kadrlarga bo'lgan ehtiyojini aks ettiruvchi kasb turiga yo'naltirish ishlari tizimida munosabat uzliksiz hukm surishi lozim.

Bizning vazifamiz maktabning har bir o'quvchisini muvaffaqiyatli kasbiy o'zini - o'zi anglashi uchun zaruriy sharoit yaratgan holda har bir sub'ektning moyilligi, qiziqishi va qobiliyatini aniqlash hamda rivojlantirish asosida mustaqil va ma'naviy sog'lom, ijodiy fikrlovchi shaxsni shakillantirishdir.

Hozirgi kundagi amaliyot ijtimoiy muayyan kichik guruhga kiruvchi o'quvchilarni tashxis qilish va kasb tanlashga yo'naltirish, kasbiy o'zini-o'zi anglash mexanizmlarini yuzaga chiqarishning psixologik muolajalariga muhtojlik jarayonini kechirmoqda.(R.Jo'rayev- 2003).

Darhaqiqat, ijtimoiy turmush buyurtmalariga asoslangan holda kasbiy ta'limning to'g'ri tashkil etilishi , uning nazariy hamda amaliy talablariga javob bera olishi kichik guruh a'zolari hisoblanmish o'quvchilarda kasb tanlashga nisbatan ijobiy munosabat tizimining shakillanishi uchun muhum manba sifatida xizmat qilishi mumkun.

O'sib kelayotgan yosh, bunyodkor avlodni kasb tanlashga yo'naltirish, har bir shaxsning o'ziga xos ichki imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim tizimini tashkil etish har bir jamiyatning asosiy, dolzarb vazefalaridan biri hisoblanadi. Zero, bugungi kunda kasb ta'limi va kasbiy yo'nalganlik muammosining zaruriyat ekanligini ko'rsata oluvchi va uning o'ziga xos metodologik "ildizlarini" asoslab beruvchi ilmiy adabiyotlar, tadqiqotlar va qo'llanmalarni alohida qayd qilib o'tish joiz. Mazkur ilmiy adabiyotlarda kasb tanlash muammosining turli yo'nalishlari ijtimoiy voqelik sifatida ma'lum darajada ochib beriladi. Bu esa kasb tanlash jarayonining nihoyatda ko'p qirrali va keng ko'lamli ijtimoiy hodisa, ijtimoiy taraqqiyot omili ekanligidan dalolat beradi.

Yoshlarni kasbga yo'naltirish jamiyat taraqqiyotining muhum omili ekanligidan kelib chiqqan Sharq mutafakkirlarining qarashlari alohida qiymatga ega. Jumladan , Abu Nasr Forobiy(870-980) ruhshunoslik ilmining o'ziga xos amaliyotchisi va nazariyotchisi sifatida shaxsning oqil, dono va hunarli bo'lishi haqida qator ilmiy risolalar yozib qoldirgan allomalardan biridir. Chunonchi, u "Fozil odamlar shahri" nomli asarida davlatni har tomonlama etuk, eng mukammal insoniy fazilatlarni o'zida jo qilgan kishilar yordamida idora etish masalasiga jiddiy e'tibor qaratgandir.Ularning mulohazalariga ko;ra har qaysi sohaning mahoratli kasb egasigina istiqbol rejasiga, ijtimoiy kutilmasiga erisha oladi , xolos.

Buyuk qomusiy olim Abu Ali Ibn Sino (980-1037) bola shaxsining turli-tumanligini hisobga olgan holda uni shakillantirish masalasini ko'targan. Uning "Donishnoma" , "Risolai ishq" , "Uy ho'jaligi" , " Tib qonunlari" kabi qator asarlarida insondagi irodaviy sifatlar orqali kamolot istiqbollarini belgilab berishga xizmat qiladi, degan g'oya yotadi. Ularning aksariyat asarlarida "ustoz-shogird" muammosi o'z ifodasini topgan.

Abu Rayhon Beruniyning (973-1048) inson omilini tadqiq qilishdagi ijtimoiy – psixologik qarashlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo;qotmagan. Ayniqsa, olimning "Minerologiya" asarida ta'kidlanganidek , insonning qadr- qimmati o'z vazifasini a'lo darajada bajarishdan iboratdir. Shuning uchun ham shaxsning eng asosiy vazifasi va ijtimoiy turmushdagi o'rni mehnat yohud uning kasbi bilan belgilanadi. Zero , inson o'z xohishiga mehnati mahsuli va uning kasbi bilan erishadi. Lekin bu yo'nalishda uzluksiz izlanishlar olib borilishi tufayli ijtimoiy turmushda shaxs o'z izini qoldiradi xolos.

21- asrning donishmandi Mahmud Qoshg'ariy o'zining "Devonu lug'atut turk" asari orqali har bir insonni oqilu dono bo'lishga, aql-zakovot bilan ish qilishga, jamiyat uchun foydali biror kasb-hunar bilan muntazam ravishda shug'ullanishga da'vat etadi. Mazkur asarda kasbga qo'yiladigan talablar insonning individual xususiyatlariga mos tushishi g'oyasi yotadi.

Buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiyning butun hayoti, faoliyati va ijodiyoti mehnat ahlini va kasb-hunarni yuksak darajada qadrlashga qaratilgandir. Navoiyning deyarli har bir asarida insonning kasb-hunar orqali qadr topishi va ulug'lanishi tarannum etiladi.

Jumladan: " Hunarni asrabon netkumdir, oxir,

Olib tufroqqamu ketgumdir, oxir",

Deganida Alisher Navoiy kasbning naqadar e'zozli va qimmatli ekanini qayta-qayta ta'kidlab o'tadi. Kasbning yaroqlilik, moyillik masalalari ham uning asarlarida mujassamlashgandir.

Kasbiy niyatlarning barqarorligini o'rganish yuzasidan N.P.Krilov o'tkazgan tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, o'z niyatlarini amalga oshirish maqsadida, oliy

o'quv yurtlariga kirgan talabalar orasida ham ko'pchilik shaxslar o'zlarining kim bo'lishlarini oxirigacha hal qilolmagankar. Bunga sabab - maktabni bitirgan o'spirinlarni mazkur oliy o'quv yurtiga olib kelgan kasb haqidagi tasavvurlar bilan bu kasbning haqiqiy, amaliy mazmuni o'rtasidagi nomuvofiqlikdir. Ularning ko'pchiligi mazkur oliy o'quv yurtiga tasodifan kirgan bo'ladilar: "otam vrach bo'lganligi sababli kirdim", "do'stim kirgani uchun kirdim", "chunki bu yerga kirish osonroq bo'ldi" va hakazo. Shuni ta'kidlash o'rinliki, o'zining kasbiy taqdirini tasodifan hal etish murakkab kechinmalarga , og'ir ichki nizolarga, ziddiyatlarga olib kelishi mumkun va bu voqelik sodir bo'ladi. Bu narsa yigit –qizlar uchun ham , jamiyat uchunham katta zarar keltiradi (V.A.Kruteskiy).

E.G'oziyev va R.Asomovalarning tadqiqotlarida ta'kidlanganidek, motiv va motivasiya tizimi tizimi shaxsning faoliyati , muomilasi, xatti-harakatining ichki regulyasiyasi funksiyasini bajarib, ehtiyojini qondirish, xohish-istak, ezgu niyat, orzu-tilak, mayl, his-tuyg'u, ustanofka, ideal, imon-e'tiqod , vijdon, maqsad qo'ya olish va boshqalarni amaliyotga ro'yobga chiqarishning bosh omili hisoblanadi.

Motiv va motivasiya faqat bilimlarni o'zlashtirish, o'quv malakalarini egallash, muomala maromini qo'llash bilangina cheklanib qolmasdan , balki shaxsning xulq-atvorini, yangi xislatlar namoyon bo'lishini ham izohlab berishga xizmat qiladi.

Psixolog S.L.Rubinshteyning fikricha , motivasiya - bu psixika orqali hosil bo'ladigan determinasiyadir, motiv- bu shaxs xulq- atvorining kognitiv jarayonini bevosita tashqi olam bilan bog'lovchi sub'ektiv tarzda aks etishi demakdir.Psixolog E.G'oziyev ma'lumotlariga qaraganda , motivning tuzilish tarkibiga shaxsning yo'nalganligi, xarakter xususiyatlari, his-tuyg'ulari, ichki kechinmalari, faoliyat yo'nalishlarida ifodalangan ehtiyoji, qiziqishi, mayli, ustanofkasi kiradi. Zero, u yoki bu shaxsning motivlari tuzulishini , ularning asosiy funksional mexanizmlarini hamda shakillanish jarayoniga yo'naltirishning strategik rejasini ishlab chiqishni psixologik jihatdan tushunish muhum ahamiyat kasb etadi.

R.Asomova tadqiqotida kasbiy motivlar birlamchi ahamiyatli motivlar sifatida quyidagi guruhlarga bo'lib o'rganiladi: a) ijtimoiy motivlar, b) guruhiy hususiyatli motivlar, v) prosessual motivlar, g) rag'batlantiruvchi motivlar. Mazkur motivasion guruhlarning o'ziga xos har bir jihati tadqiqotchi tomonidan ilmiy asoslab beriladi.

Umuman, shaxs motivasiyasining shakillanishi E.G'oziyev modifikasiyasi bo'yicha quyidagi yo'nalishlarga asoslanadiki, bu yo'nalishlar , bizningcha , kasb tanlashga munosabat motivasiyasining nazariy asoslarini belgilashga xizmat qiladi.

Motivasiya shakillanishining birinchi yo'li - bu ko'pincha " yuqoridan pastga" deb nomlanib, talabalarda o'quv motivining namunalari ideal darajadagisini tarkib toptirishda o'z xulqini ular bilan qiyoslash orqali

o'zlashtiriladi, shaxsiy motivlar esa jamiyat tomonidan taklif qilinganlari bilan mujassamlashtiriladi.

Motivasiya shakillanishining ikkinchi yo'li " pastdan yuqoriga " deb atalib, talaba ijtimoiy hayotdagi faoliyat turlarida bevosita ishtirok etadi, axloqiy xulq-atvor , faoliyat ko'nikmalarini amaliy jihatdan egallab boradi, unda real, haqiqiy, adekvat motivlar yuzaga kela boshlaydi.

Psixolog A.N.Leontev o'zining " Faoliyat, ong, shaxs " nomli monografiyasi orqali (1975) motivasiya talqiniga yangicha yondashuvga o'z nazariyasini fanga kiritdi, mazkur yondashuv esa motivasiya va munosabat uyg'unligining shaxs faoliyatida namoyon etilishini nazariy jihatdan asoslanishiga xizmat qiladi. Demak, A.N.Leontev talqinidagi shaxs , faoliyat, ong va va ijtimoiy faollik o'rtasidagi psixologik mutanosiblikning mavjudligi shaxs munosabatlari tizimining psixologik mexanizmlarini yaratishda muhum metodologik ahamiyat kasb etadi. V.D.Shadrikov tomonidan (1974) asoslangan munosabat motivasiyasi jarayoni faoliyat tizimining funksional psixologik modeliga bog'liq ravishda faoliyatli yondashuv motivasiyasi kasbiy tayyorgarlikning o'ziga xos ijtimoiy-psixologik istiqbollarini ochib berishda, shuningdek, ma'lum darajada shaxs va umumkasbiy taraqqiyot yo'nalishlarini belgilashda muhum ahamiyat kasb etadi.

V.G.Aseev (1976) tadqiqotlarining shaxs munosabatlari tizimiga daxldor bo'lgan boshqaruv motivasiyasi, B.S.Merlin (1973) izlanishlarining shaxs va kasbning individual motivasiyasi, P.M.Yakobsan (1969) ning munosabat motivasiyasi va ijtimoiylashuvi kabi nazariy qarashlarining yaratilishi munosabat tizimida ma'lum metodologik muammolarni izohlab berishga xizmat qiladi.

Psixolog L.I.Bojovich (1968) va uning shogirdlari olib borgan izlanishlarda o'quvchi shaxsi motivasiyasi zamirida yotuvchi munosabat jarayonining ayrim psixologik tamoyillarini ochib berishga harakat qilinadi. Ularning mazkur ilmiy g'oyasi asosan shaxsning yo'nalishi , uning motivlar bilan aloqadorligi , atrof-muhitga nisbatan munosabatlar esa motivasiya tuzilishi bilan bog'liqligi yuzasidan mulohaza yuritish mumkinligi muqarrarligini asoslash imkoniyati bilan qimmatlidir. Zero, shaxs munosabatlari o'zining davr taraqqiyotida ma'lum muhitga va motivasiyaga bog'liq holda o'zgarib borishi , yohud ijtimoiy jihatdan takomillashishi tabiiydir. Bu tabiiylik zamirida, albatta shaxsning yo'nalganligi, ijtimoiy faolligi va ijtimoiy imkoniyatlarining keng ko'lamda namoyon etilishi yotadi.

A.B.Darinskiyning tadqiqotlarida qayd etilganidek , yoshlarning oliy ma'lumot olishga intilishining ijobiy tomonlari borligi bilan birga, buning salbiy oqibatlari ham mavjuddir. Jumladan, yuqori sinf o'quvchilari o'zlari tanlagan oliy o'quv yurtiga kirish uchun imtihon topshiradigan 3-4 ta fanni chuqur o'rganishni mo'ljallaydilar, xolos. Boshqa fanlarni o'rganish uchun vaqt sarflash oqilona va samarali ish deb hisoblanmaydi. Buning uchun esa "qoniqarli" baho olinsa

bo'lgani. Ikkinchidan , tanlangan fanlarni o'rganish orqaligina u yoki bu kasbga munosabat shakillanadi. Natijada aksariyat hollarda bunday bir tomonlama psixologik ustanofka o'z niyatlarini amalga oshira olmagan bitiruvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Hozirgi davrda maktablarning kasbga yo'naltirish amaliyotida E.A.Klimovning DTS (differinsial- tashxis so'rovnoma) metodikasi keng qo'llaniladi. Shubhasiz, uning qimmati yuqori sinf o'quvchilarida kasb tasnifi doirasida qiziqish va moyilliklar shakillanganligi bo'yicha ma'lumotlar olish imkoniyati sanaladi.

Mazkur metodika xilma-xil kasblarni inson bilan o'zaro ta'sir etuvchi predmeti orasidagi bog'liqlik tufayli beshta turkumga ajratish asosiga qurilgan. Bular : " Inson- texnika ", "Inson- inson ", " Inson- tabiat " , " Inson- belgilar tizimi" , " Inson- badiiy obraz " .

Psixolog R.Sunnatova E.A.Klimov metodikasining 9 yillik umumta'lim maktabida keyingi ta'lim tizimiga muvofiqlashtirish maqsadida modifikasiyalashgan variantini tavsiya etadi.

O'rta maxsus, kasb ta'limi muassasalarida kasb va ixtisoslik yo'nalishlari tasnifiga asoslanib, ularning barcha xilma-xilligi 12 yo'nalishga bo'linadi: 1) sanoat (mashinasozlik, yingil sanoat, oziq-ovqat sanoati va hokazo) ; 2) transport; 3) aloqa ; 4) qurilish ; 5) uy-joy kommunal ho'jalig ; 6) qishloq va o'rmon xo'jaligi ; 7) sog'liqni saqlash; 8) ta'lim ; 9) madaniyat va san'at; 10) ijtimoiy-iqtisodiy soha; 11) savdo, xizmatlar va umumiy ovqatlanish sohasi; 12) belgilar tizimi.

Mazkur metodikaning qimmati shundaki, unda tegishli kasblar negizidagi eng og'ir , qiziqish uyg'otmaydigan faoliyat turlari tavsiya etiladi. Masalan tibbiyot sohasida : laborantning tibbiy analiz olish bilan bog'liq ishi, kuyganda yordam ko'rsatish va hokazo. Taxmin qilinadiki, o'quvchiga kasbning "kundalik" qismi qiziqarli bo'lsa, unda qiziquvchanlik yuzaga keltiruvchi, tashqi tomoni ham albatta ahamiyat kasb etadi. Uning yana bir qimmati - bu qiziqarli fanlarga oid o'quv faoliyatiga emas, balki kasbiy faoliyatning mehnat unsurlariga, tarkiblariga yo'nalganlikdan iboratdir.

Yana bir muammo shundaki, ko'pgina o'smirlar kasb turlari to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'lmaganliklari sababli , ularni to'g'ri tanlay olmaydilar. Tanlanilgan u yoki bu kasb shaxsning sifatlariga qanday talab qo'yishni ham bilmaydilar. Ikkinchidan, o'smirlar o'zlarining biror kasbga layoqatli ekanliklarini hamma vaqt ham ob'ektiv aniqlay olmaydilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.: "O'zbekiston",2007.

2. Ulug'bek Sattorovich Jumayev "O'quvchilarda kasb tanlashga munosabat tizimi sahkllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari".Monografiya.T."Navro'z" Nashriyoti, 2017 yil,15-28 betlar.

3. Nasiba Mardonovna Mardonova, Nusrat.M,Sharipov N.M, Ro'ziyev F.J, "Kasblar olamiga sayohat"- T., 2016.5-16 ,betlar.

4. Зарипова, Г. К., & Рузиева, К. И. (2018). Использование интерактивных методов в процессе обучения студентов компьютерным технологиям. Проблемы педагогики, (7 (39)).

5. Ramazonov, J. J. (2021). The role of self-governance in providing personal perfection. Scientific progress, 2(2), 1075-1078.